

JAKUB ADAMCZEWSKI
ORCID 0000-0002-0152-3159

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

ROZŚPIEWANE PRZEDSZKOLE. O POTRZEBIE ZAJĘĆ UMUZYKALNIAJĄCYCH W CODZIENNYM WYCHOWANIU PRZEDSZKOLNYM

ABSTRACT. Adamczewski Jakub, *Rozśpiewane przedszkole. O potrzebie zajęć umuzykalniających w codziennym wychowaniu przedszkolnym* [The Singing Preschool. The Role of the Music Education in Everyday Preschool Education]. Studia Edukacyjne nr 58, 2020, Poznań 2020, pp. 329-340. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2020.58.18

The article presents the educational aspects of the music education in everyday preschool activities. The main idea is to widely describe the role of the music activities dedicated to the youngest. Based on the literature, I tried to connect the theory with the examples of everyday teaching practice. Each part was supported with free and accessible sources of educational materials. The role of the catholic preschool teacher was stressed as well, which is crucial for the future of Polish music education.

Key words: music education, rhythmic activities, preschool education, national curriculum, best practices

Wprowadzenie

W ostatnim czasie, 1 września 2020 roku, do szkół i przedszkoli powrócili uczniowie, którzy przez ostatnie kilka miesięcy doświadczyli zdalnej edukacji, jak też rozłąki ze swoimi nauczycielami i kolegami oraz koleżankami. W wielu domach to właśnie rodzice i opiekunowie przejęli obowiązki nauczycieli w realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego czy edukacji zintegrowanej. Wsparciem, szczególnie atrakcyjnym dla dzieci i nauczycieli przedszkola, był program telewizyjny emitowany przez Telewizję Polską, zatytułowany „Wesoła Nauka”. Autorką i tym samym prowadzącą program jest Dorota Dziamska, ekspert MEN ds. edukacji dzie-

ci młodszych. W środowisku nauczycielskim jest ona znana również z komentarza do podstawy programowej wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej, który współtworzyła. Ze względu na tytuł artykułu, podkreślę, że we wspomnianym programie stosunkowo często prezentowano zabawy umuzykalniające, które w tym trudnym dla uczniów czasie wspierały rozwój muzyczny i fizyczny dzieci. W tym roku mija również 38 lat od wydanej przez Urszulę Smoczyńską-Nachtman słynnej publikacji *Rozśpiewane przedszkole*, która była obowiązkową pozycją na studiach nauczycielskich w tamtych czasach. Pomimo upływu lat ten przewodnik metodyczny jest dalej drogowskazem edukacji muzycznej dla nauczycieli wychowania przedszkolnego. Idea „rozśpiewanego przedszkola” zwłaszcza w kontekście doświadczeń pandemicznych powinna być bliższa studentom kierunków pedagogicznych, nauczycielom i rodzicom naszych podopiecznych. Repertuar muzyczny w przedszkolach w dalszym ciągu planowany jest z uwzględnieniem tematyki roku przedszkolnego, który zaczyna się powitaniem lata i kończy rozstaniem z przedszkolem w czerwcu. Dlatego, celem niniejszego artykułu jest przedstawienie idei zajęć umuzykalniających wraz z dobrymi praktykami, które można odnaleźć na internetowych forach nauczycieli wychowania muzycznego i edukacji muzycznej. W swojej pracy odniosę się do literatury z lat 80. i 90. XX wieku, gdyż można zauważyć, iż współcześnie brakuje niestety podobnych opracowań poświęconych przedszkolnej edukacji muzycznej. Podkreślę również, za Lidią Kataryńczuk-Manią, iż

szczególne miejsce w działalności wychowawczej placówek przedszkolnych zajmuje muzyka. Edukacja muzyczna najmłodszych w obecnej rzeczywistości wymaga szczególnej troski i zainteresowania. Wychowawcze walory zabaw muzycznych, tańców, piosenek, muzykowania na instrumentach perkusyjnych i dzwonek wprowadza dziecko w świat dźwięków, zaspokaja potrzeby emocjonalne i uspołecznia¹.

Umuzykalnienie i jego formy

Muzyka od zawsze fascynowała dzieci i przemawiała do ich wyobraźni swoją różnorodnością. Wczesne doświadczenia muzyczne, jak na przykład próby gry na instrumencie, samodzielne muzykowanie z przypadkowymi przedmiotami lub występ artysty, koncert, czy wizyta w filharmonii mają wpływ na rozwój dziecięcej muzykalności. A przecież sama muzykalność to

¹ L. Kataryńczuk-Mania, *Muzyczny aspekt kształcenia nauczycieli wychowania przedszkolnego*, Wartości w Muzyce, 2009, 2, s. 220.

nie tylko umiejętność śpiewu czy wyklaskiwania rytmu, ale przede wszystkim wzmacnianie uwagi, pamięci i emocjonalnej wrażliwości. Urszula Smoczyńska-Nachtman twierdzi również, iż „muzyka ze swoim wpływem wychowawczym wkracza niejednokrotnie tam, gdzie zawiodły inne metody oddziaływania”². Z pewnością, działania artystyczne będą tymi narzędziami w rękach nauczycieli, które pomogą oswoić się z nową rzeczywistością przedszkolną i szkolną, a przecież trudną do zrozumienia dla najmłodszych. Zajęcia umuzykalniające nawiązują do podstawowych aktywności dzieci w wieku przedszkolnym, jakimi są piosenka, ruch i zabawa. Według Elżbiety Wolińskiej,

intencją zajęć umuzykalniających nie jest wychowanie dzieci do bycia profesjonalnymi muzykami, czy też rozpoznanie wśród nich muzycznych geniuszy, ale nauczenie je rozumienia muzyki, tak jak rozumieją język ojczysty³.

Ich celem jest z jednej strony „rozbudzenie muzycznych zainteresowań dzieci oraz wyjaśnienie im podstawowych pojęć muzycznych”, z drugiej jednak to przecież „rozwój całokształtu osobowości dziecka poprzez wyrobienie dyspozycji psychicznych, takich jak: uwaga, pamięć, spostrzegawczość, aktywność i twórcza postawa”⁴. Te dwa, ściśle ze sobą powiązane, cele oddziałują na siebie i są niezbędne do rozwoju dziecięcej muzykalności. Sama autorka podkreśla jednak, że „należy dbać o przekazywanie dzieciom dobrych wzorów, aby nie zepsuć ich smaku estetycznego”⁵. Ta ważna uwaga kierowana do nauczycieli wychowania przedszkolnego ma za zadanie zwrócenie uwagi na repertuar muzyczny kierowany do przedszkolaków. Ważne, by piosenki do słuchania i śpiewania były różnorodne pod kątem muzycznym oraz proste lirycznie. Natomiast, w utworach do słuchania powinna dominować muzyka klasyczna, rzadziej rozrywkowa. W dostępnej literaturze znajdziemy pięć form umuzykalnienia, które zalecane są w codziennej pracy przedszkola. Urszula Smoczyńska-Nachtman⁶, która jest autorką licznych publikacji wspomagających nauczycieli przedszkoli, na podstawie koncepcji wychowania muzycznego Carla Orffa, wyróżnia następujące elementy, które przedstawiono w poniższej tabeli.

² U. Smoczyńska-Nachtman, *Umuzykalnienie*, [w:] *Vademecum nauczyciela sześciolatków*, red. M. Dunin-Wąsowicz, Warszawa 1980, s. 348.

³ E. Wolińska, *Rola zajęć umuzykalniających w rozwoju dziecka*, Konteksty Pedagogiczne, 2017, 1(8), s. 265.

⁴ U. Smoczyńska-Nachtman, *Umuzykalnienie*, s. 348.

⁵ Tamże, s. 348.

⁶ Więcej informacji: <http://orff.pl/urszula-smoczynska/>

Tabela 1

Formy umuzykalnienia dzieci w wieku przedszkolnym

	Forma umuzykalnienia	Krótką charakterystyka
1.	Słuchanie i śpiewanie piosenek	Regularne słuchanie i śpiewanie piosenek, które przez swoją treść są jakby kontynuacją mowy. Temat piosenki powinien korelować z tematem zajęć.
2.	Zajęcia ruchowo-muzyczne	Zajęcia pozwalające przeżyć muzykę całym ciałem. Gry i zabawy przy muzyce, które wykorzystując naturalną ruchliwość dziecka, wspierają rozwój umiejętności poznawczych i fizycznych.
3.	Gra na instrumentach perkusyjnych	Muzykowanie z własnym instrumentem samodzielnie lub z grupą jest elementem ćwiczeń słuchowych. Dzieci poznają brzmienie i nazwę instrumentu oraz tworzą samodzielnie akompaniament do utworu.
4.	Ćwiczenia słuchowe i słuchanie muzyki	Aktywności te wspierają rozwój uważnego słuchania, który jest nieodzowny w procesie umuzykalnienia. Są to najczęściej zagadki słuchowe, które powinny odbywać się w ciszy i skupieniu.
5.	Improwizacja	Jest to odrębny dział umuzykalnienia, który wspiera całościowo rozwój twórczości dziecięcej. Może to być swobodna gra na instrumencie, improwizacja ruchowa lub układanie prostych tekstów do poznanych melodii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: U. Smoczyńska-Nachtman, *Umuzykalnienie*, [w:] *Vademecum nauczyciela sześciolatków*, red. M. Dunin-Wąsowicz, Warszawa 1980, s. 360-364.

Do tej pory obowiązek organizacji zajęć muzycznych w przedszkolu należał do nauczycieli wychowania przedszkolnego oraz osób prowadzących rytmikę, których cechuje wyższe wykształcenie muzyczne. W obecnej sytuacji większość dyrektorów przedszkoli zrezygnowała jednak z zewnętrznych prowadzących (w tym prowadzących rytmikę) w celu utrzymania bezpieczeństwa w kierowanej przez siebie placówce. Postawiło to zatem nauczycieli wychowania przedszkolnego przed nowym wyzwaniem, jakim jest umuzykalnianie dzieci. Jednakże, podstawa programowa wyraźnie określa poznawczy obszar rozwoju dziecka, który dzięki aktywnościom przedszkolnym przygotować je ma do podjęcia nauki w szkole. Szczególnie ważny wydaje się poniższy fragment podstawy programowej dla wychowania przedszkolnego:

eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy mu-

zyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne; w skupieniu słucha muzyki⁷

Wymienione wyżej osiągnięcia wynikają z głównych form umuzykalnienia, których opanowanie będzie zależało w dużej mierze od przygotowania muzycznego nauczyciela. Jeśli jest ono niewielkie, dobrym pomysłem będzie połączenie zajęć umuzykalniających z innymi formami wychowania przedszkolnego. Ćwiczenia fizyczne lub artystyczne i językowe mogą być świetnym kompanem w planowaniu umuzykalnienia. Urozmaicenie zaplanowanego materiału i zaprezentowanie go w formie zabaw, zagadek, konkursu, czy samodzielnej pracy plastycznej, zintensyfikuje proces przyswajania wspomnianych w podstawie programowej sprawności i wiadomości. Zasada, o której warto pamiętać to poprawność w nauczaniu piosenek, tańców i wiadomości muzycznych. Ważne, aby były one przekazywane w wersji prawidłowej i sprawdzonej przez nauczyciela wcześniej, gdyż stanowią podstawę dla dalszych działań muzycznych w szkole podstawowej. Częstotliwość i czas trwania zajęć może być różny, jednak powinny one odbywać się regularnie (najlepiej w pierwszej części dnia). W niektórych przedszkolach rozpoczyna się dzień od rozgrzewki muzycznej i kończy go z użyciem muzycznej „wyciszanki”, która ma przygotować przedszkolaków do powrotu do domu. W dalszej części artykułu opiszę szerzej wspomniane wyżej formy umuzykalnienia wraz z dobrymi praktykami, które mogą wydać się szczególnie ciekawe dla nauczycieli wychowania przedszkolnego, ale również dla wykładowców akademickich zaangażowanych w edukację muzyczną. Wiele z poniższych pomysłów ma swoje odzwierciedlenie w różnych koncepcjach wychowania muzycznego. Warto tutaj wspomnieć o Carlu Orffie, Emilu Jacques Dalcroze, Zoltanie Kodalya i Edwinie Gordonie, którzy tworząc swe autorskie formy kontaktu z muzyką, czerpali z filozofii Nowego Wychowania. Nie można zatem zapomnieć, że

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej [<https://podstawaprogramowa.pl/Przedszkole>, [dostęp: 6.09.2020].

przedszkole ma bardzo ważne zadanie do spełnienia: musi tak mądrze pokierować edukacją muzyczną dziecka, by w przyszłości stało się ono wrażliwym odbiorcą muzyki, czerpało radość płynącą ze słuchania muzyki i mogło rozwijać się w sposób właściwy, odczuwając pozytywne skutki wychowania przedszkolnego⁸.

Umuzycznienie i dostępne rozwiązania

Piosenka jest niewątpliwie najbliższą i najłatwiejszą dla dziecka formą muzyczną, z jaką spotyka się od najmłodszych lat. Przemawia ona bowiem do wyobraźni dziecka, pobudza je do samodzielnego śpiewania, wzmacniając kształtującą się mowę. Realizując tę formę umuzycznienia, dziecko ma możliwość poznania niemal wszystkich elementów muzycznych, takich jak: melodia, akompaniament, rytm, metrum, tempo, dynamika, budowa formalna. Ćwiczenia emisyjne i ortofoniczne, które towarzyszą śpiewaniu, wspierają poprawną wymowę i wzmacniają pracę narządu mowy. Urszula Smoczyńska-Nachtman⁹ proponuje własną klasyfikację podziału piosenek na:

- 1) przeznaczone do słuchania;
- 2) przeznaczone do śpiewania przez dzieci;
- 3) służące do wykorzystywania przy zabawach ruchowych i inscenizacjach;
- 4) wykonywane z towarzyszeniem instrumentów perkusyjnych.

Warto pamiętać, aby dzieci miały możliwość różnorodnego kontaktu z muzyką, którą raz będą wykonywać na instrumentach, innym razem śpiewać lub słuchać podczas zabawy swobodnej. Wybór piosenki powinien mieć z góry określony cel, a jej charakter dopasowany do wieku, możliwości głosowych i zainteresowań dzieci. Przy nauce śpiewu nie wolno zapominać o higienie głosu dzieci, to jest unikać krzyku i zbyt głośnego śpiewu oraz nie zachęcać do śpiewania w czasie intensywnego ruchu lub po zmęczeniu. Korzystając z tej formy w codziennej pracy przedszkola, warto skorzystać z dostępnych i wartościowych praktyk nauczycieli muzyki. Godną polecenia jest inicjatywa polskich artystów, którzy pod nazwą „Nowa Smykowitzja” tworzą słuchowiska dla najmłodszych dzieci. Nagrania są dostępne na portalu YouTube.com i z pewnością zainteresują najmłodszych słuchaczy swoim muzycznym repertuarem. Kolejna propozycja to MuzyKat: muzykalnie dla dzieci, czyli strona na portalu społecznościowym Facebook. Każdego dnia publikowany jest link do utworu przeznaczonego do słuchania lub śpiewania wraz komentarzem logopedycznym. Przyjemne w odsłuchu opra-

⁸ U. Rogalska, *Specyfika wychowania muzycznego dzieci 6-letnich w przedszkolu*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, 1980, 4, s. 33.

⁹ U. Smoczyńska-Nachtman, *Umuzycznienie*, s. 352.

cowania piosenek autorskich i znanych już od lat w środowisku przedszkolnym, z pewnością umilą czas podczas zajęć umuzykalniających. Z miłości do najmłodszych melomanów powstał profil na portalu Facebook „Tralala dla Smyka”, na którym nauczyciele znajdują piosenki wraz z przykładem ćwiczeń w formie wideo. Wszystkie wymienione propozycje mają na celu uzupełnienie muzycznego warsztatu nauczyciela przedszkola, aby słuchanie i śpiewanie piosenek było jeszcze prostsze.

Zajęcia ruchowo-muzyczne stanowią podstawę do dalszego kształcenia ruchowego i są nieodłącznym elementem pracy przedszkolnej. Urszula Smoczyńska-Nachtman wyróżnia kilka rodzajów ćwiczeń o największym zastosowaniu w codziennej pracy z przedszkolakami. Zostały one zaprezentowane w poniższej tabeli.

Tabela 2

Charakterystyka ćwiczeń ruchowo-muzycznych

	Ćwiczenie	Krótką charakterystyka
1.	Ćwiczenia pobudzające i hamujące	Kształcą słuch, wyrabiają orientację i uwagę, uczą podejmowania szybkiej decyzji oraz organizują grupę.
2.	Ćwiczenia elementów ruchowych – biegi, marsze, chody, cwały, skoki, podskoki	Kształcą umiejętność estetycznego poruszania się, są podstawą dla dalszej nauki tańców i interpretacji ruchowych.
3.	Ćwiczenia przestrzenne	Pozwalają nauczyć dzieci poruszania się po sali tak, aby cała jej przestrzeń była równomiernie wypełniona. Są to głównie ćwiczenia pomocne w kształtowaniu poczucia przestrzennego.
4.	Ćwiczenia gimnastyczne rozwijające całe ciało i poszczególne zespoły mięśni	Są to ćwiczenia rozwijające całe ciało, zabawy naśladowcze (najlepiej z użyciem akompaniamentu). Szczególną uwagę należy zwrócić na mięśnie stóp, palców, brzucha i szyi.
5.	Próby wyrażania ruchem charakteru słyszanej muzyki	Zasadą tych ćwiczeń powinno być stosowanie ruchu jak najprostszego i naturalnego. Może to być odtworzenie ruchem elementów muzyki, takich jak: rytm, tempo, dynamika przy muzyce zróżnicowanej.
6.	Tańce i zabawy ruchowe	Po opanowaniu przez dzieci ćwiczeń elementów ruchowych można wprowadzić elementy tańca. Naukę tańców ludowych należy wprowadzić systematycznie i z poświęceniem czasu na poszczególne figury.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: U. Smoczyńska-Nachtman, *Umuzykalnienie*, s. 360-364.

Warto pamiętać, iż pierwsze cztery rodzaje ćwiczeń stanowią podstawę do improwizacji oraz tańców i zabaw ruchowych. Wykonanie ich w towarzystwie muzyki może wpłynąć na atrakcyjność, lepsze wykonanie, a nawet sprawi dzieciom więcej radości. Zajęcia muzyczno-ruchowe w czasach pisania przez Urszulę Smoczyńską-Nachtman powyższych wskazówek były obecne w każdym polskim przedszkolu, w postaci audycji umuzykalniających dla najmłodszych w każdy piątek w polskim radiu. Obecnie warto zainteresować się wydawnictwem *Bliżej przedszkola*, którego liczne publikacje są poświęcone zabawom muzyczno-ruchowym (np. Tuptaj maluszkę, Tuptaj średniaczku, Porusz ciało itp.). Więcej inspiracji znajduje się, także na facebookowym forum wydawnictwa, gdzie nauczyciele wymieniają się zabawami muzycznymi. Dużo na temat zabaw muzyczno-ruchowych można również znaleźć na grupie „Nauczyciele muzyki i rytmiki”, na której znajdują się gotowe pomysły zabaw wraz z akompaniamentem.

Zabawy z instrumentami perkusyjnymi zawsze stanowią atrakcję dla dzieci w każdym wieku. Pobudzają ich aktywność i ciekawość muzyczną, a możliwości wykorzystania instrumentów w przedszkolu są nieograniczone. Agnieszka Gandzel podkreśla jednak, iż

metodycy kształcenia muzycznego wskazują kolejność wprowadzania instrumentów. Jako pierwsze stosuje się tzw. instrumenty naturalne: ręce i nogi (klaskanie, tupanie, pstrykanie, uderzanie o uda). Następne w kolejności są instrumenty perkusyjne, takie jak bębenek jednostronny, tamburyn, talerze, trójkąt, kołatka, grzechotki, drewnianka, tarka, bok akustyczny. Instrumenty perkusyjne o określonej wysokości dźwięku wprowadza się jako dalsze. Wśród nich wyróżniamy: dzwonki, metalofony, ksylofony, flet i melodykę¹⁰.

O satysfakcji z samodzielnego muzykowania pisałem już w poprzednim artykule poświęconym edukacji muzycznej w nauczaniu początkowym w Finlandii, również na łamach *Studiów Edukacyjnych*. Powtórzę zatem, iż

Dzięki zachęcaniu do samodzielnego tworzenia muzyki, aktywnemu słuchaniu utworów ciekawych i różnorodnych oraz rozwijaniu słuchu i gustu muzycznego, możemy mówić o sukcesie w tak ważnej dzisiaj wrażliwości muzycznej¹¹.

Oczywiście, że zajęcia z instrumentami mogą być przyczyną chaosu lub rozprężenia dzieci, dlatego aktywności te powinny być przemyślane pod względem organizacyjnym i dydaktycznym. Zestaw instrumentów, które powinny znaleźć się w każdym przedszkolu powinien obejmować: bębni,

¹⁰ M. Suświłło, *Psychopedagogiczne uwarunkowania wczesnej edukacji muzycznej*, Olsztyn 2011, s. 157-158, za: A. Gandzel, *Dydaktyczne aspekty przedszkolnej edukacji muzycznej*, *Roczniki Pedagogiczne*, 2015, 7(43), s. 116.

¹¹ J. Adamczewski, *Muzykowanie z fińskim akcentem. Edukacja muzyczna w nauczaniu początkowym w Finlandii*, *Studia Edukacyjne*, 2019, 55, s. 260.

tamburyna, kołatki, cymbałki, grzechotki, talerze metalowe i trójkąty. Wiele inspiracji nauczyciel znajdzie na facebookowym profilu „Wychowanie muzyczne w przedszkolu i szkole”, który prowadzony przez metodyków, oferuje wiele ciekawych rozwiązań z całego świata. Ciekawym pomysłem jest również krótki animowany serial dla przedszkolaków w serwisie YouTube.com „Gafer i Trytytka”, w którym bohaterowie opowiadają o instrumentach i teatrze. Ważną i ponadczasową pozycją wartą uwagi jest książka *Muzyka dla dzieci* Urszuli Smoczyńskiej-Nachtman, w której zamieszczono materiały poświęcone konstruowaniu prostych instrumentów oraz liczne zabawy i utwory do akompaniowania przez dzieci przedszkolne.

Ćwiczenia słuchowe i słuchanie muzyki to przedostatnia forma umuzykalnienia, często stosowana w pracy przedszkolnej. Oprócz codziennych ćwiczeń kształtujących słuch fizjologiczny, należy uwzględnić te wspomagające słuch muzyczny, bowiem nie są one identyczne. Stanowią je zatem ćwiczenia, zagadki muzyczne, które powinny odbywać się w całkowitej ciszy i skupieniu. Ze względu na potrzebę koncentracji uwagi, ich czas trwania nie powinien przekraczać 3-4 minuty. Z czasem łamigłówki staną się coraz trudniejsze i zadaniem dzieci będzie rozpoznanie dźwięków niższych, wyższych, kierunku linii melodycznej oraz fragmentów tańców i piosenek przedszkolnych. Metodą poznawania sztuki w sposób zintegrowany, która opiera się na słuchaniu muzyki, jest aktywne słuchanie muzyki według Batii Strauss. Za pomocą tej metody możemy zapoznać dzieci z każdym dziełem muzycznym, gdyż

utwór, który wybieramy do aktywnego słuchania, staje się nie tylko formą percepcji muzyki na zajęciach, ale również drogą prowadzącą do nauczania wielu innych zagadnień muzycznych w sposób aktywny, połączony z zabawą zmierzającą do osiągnięcia zamierzonych przez nauczyciela celów¹².

Podejście to pozwala wykorzystać różne rodzaje muzyki i w sposób twórczy za pomocą rekwizytów lub własnego ciała zaciekawić dzieci w każdym wieku. Sama Bateria Strauss wyróżnia następujące etapy, które powinny towarzyszyć odsłuchaniu utworu:

1. Wysłuchanie utworu, rozmowa na jego temat z nauczycielem.
2. Fabularyzowanie muzyki za pomocą ruchu.
3. Tworzenie orkiestry z dyrygentem na czele; gra na instrumentach według partytury graficznej.
4. Opowiadanie o muzyce (tylko wtedy, gdy dziecko doświadczyło danej muzyki)¹³.

¹² K. Żyłka, *Praktyczne wykorzystanie metody aktywnego słuchania muzyki w szkole podstawowej według Batii Strauss*, Nauczyciel i Szkoła, 2011, 3-4, s. 28.

¹³ A. Pękala, *Wykorzystanie metody aktywnego słuchania w rozwijaniu aktywności twórczej dzieci w wieku przedszkolnym*, Edukacja-Technika-Informatyka, 2017, 4, 22, s. 138.

Jacek Tarczyński w swoim artykule opisuje, że

w grupach, gdzie od razu prezentowałem utwory według pomysłu Batii, nie zaobserwowałem znużenia, a dzieci słynące w przedszkolu z żywotności wykazywały się niespotykaną dotąd koncentracją. Utwór, który przy sprzyjających okolicznościach mogłem przedstawić jeden lub najwyżej dwa razy, teraz podczas jednostki lekcyjnej odtwarzany jest 5-6-krotnie¹⁴.

W wielu przedszkolach korzysta się z dostępnej w Internecie stacji radiowej RMF DLA DZIECI, która nadaje polskie piosenki zarówno do słuchania, jak i śpiewania. Osobiście zachęcam również do słuchania wraz z najmłodszymi programu „Rytmika”, który nadawany jest w internetowym polskim radiu dzieciom od poniedziałku do piątku o godz. 10:30. Krótki program radiowy nawiązujący do audycji umuzykalniających Marii Wieman i Urszuli Smoczyńskiej-Nachtman jest przeznaczony dla wszystkich grup przedszkolnych. Prowadzony w ciekawy i nowoczesny sposób, może być interesującym urozmaicheniem zajęć umuzykalniających.

Ostatnią formą jest improwizacja, która stanowi oddzielny dział umuzykalnienia. Na potrzeby wychowania przedszkolnego będzie to

układanie prostych tekstów do podanych melodii i schematów rytmicznych lub też tworzenie własnych melodii. Będzie to również swobodna gra na instrumentach perkusyjnych oraz improwizacja ruchowa¹⁵.

Z badań Anny Trzcionka-Wieczorek wynika również, że w opinii nauczycieli przedszkola improwizacja o charakterze muzycznym

rozwija wyobraźnię, spostrzegawczość i uczy samodzielnego myślenia, podnosi poczucie własnej wartości oraz wiarę we własne siły i możliwości, uzewnętrznia potrzeby i zainteresowania dzieci oraz wpływa na rozwój fizyczny, kształtuje postawę ciała i koordynację ruchów¹⁶.

Pomimo to największe problemy dzieciom sprawiają próby improwizacji słownej i melodycznej. Natomiast, improwizacja na instrumencie perkusyjnym, ze względu na swój swobodny charakter, jest prostsza do opanowania. Można również z ich pomocą odtwarzać imiona, nazwy roślin i ptaków oraz krótkie teksty wymyślone przez dzieci. Najważniejsze jednak, aby ćwiczenia z zakresu improwizacji umożliwiły wytworzenie w dzieciach twórczej postawy, która będzie im towarzyszyć przez cały wiek przedszkolny i całe życie.

¹⁴ J. Tarczyński, *Metoda aktywnego słuchania muzyki według Batii Strauss*, Wychowanie Muzyczne w Szkole, 2001, 2-3, s. 90-93.

¹⁵ U. Smoczyńska-Nachtman, *Umuzykalnienie*, s. 367.

¹⁶ A. Trzcionka-Wieczorek, *Aktywność muzyczna dzieci w środowisku przedszkolnym – refleksje z prowadzonych badań*, Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna, 2017, 5, 2/1, 10/1, s. 222.

Pomocne przy ćwiczeniach improwizacji w przedszkolu może być facebookowy fanpage „Muzyka w kolorach tęczy”, na którym nauczyciel znajdzie wiele sposobów urozmaicenia lekcji muzyki w przedszkolu i szkole. Pomocna może się także okazać wspomniana wcześniej strona „Wychowanie muzyczne w przedszkolu i szkole”. Przydatne materiały znajdują również nauczyciele na stronie edumuz.pl, która oferuje szkolenia oraz materiały dźwiękowe przeznaczone do śpiewania i pokazywania.

Refleksje podsumowujące

Świadomy nauczyciel wychowania przedszkolnego potrafi umiejętnie organizować zajęcia programowe, integrując przy tym różnorodne aktywności i treści. Przedszkole stanowi przecież miejsce odgrywające kluczową rolę w zakresie umuzykalnienia. Świat muzyki, zabaw ruchowych i improwizacji jest atrakcyjny i wartościowy dla najmłodszych. Działania artystyczne zaplanowane oraz przeprowadzone w sposób przemyślany i metodyczny mają bezpośredni wpływ na harmonijny, jak również wszechstronny rozwój. Długoletnie starania, znanej na całym świecie pedagog i muzyk, Urszuli Smoczyńskiej-Nachtman zaowocowały licznymi audycjami umuzykalniającymi i programem telewizyjnym „Domowe przedszkole”. Jej adaptacja oryginalnego dzieła Carla Orffa „Schulwerk – Musik für Kinder” (pl – Muzyka dla dzieci) do dziś jest nieocenionym źródłem i inspiracją dla nauczycieli edukacji muzycznej w Polsce. Potrzeba nam zatem twórczych nauczycieli, którzy otwarci na muzykę i drugiego człowieka wprowadzą w świat śpiewu, radości i tańca jego najmłodszych mieszkańców. Wiadomo, iż „prowadzenie zajęć muzycznych uzależnione jest w dużej mierze od pasji, talentu i chęci odkrywania potencjałów twórczych tak nauczyciela, jak i wychowanków¹⁷”. Oprócz zainteresowania muzyką od najmłodszych lat, potrzeba, aby przyszli nauczyciele edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej wykształcili w sobie podstawowe umiejętności muzyczne. Wierzę, iż ogromną szansę na ich zdobycie, a przede wszystkim doświadczenie stanowią mury uniwersytetów, które kształcą nie tylko młodą kadrę pedagogiczną, ale są odpowiedzialne za jakość i przyszłość polskiej edukacji.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczewski J., *Muzykowanie z fińskim akcentem. Edukacja muzyczna w nauczaniu początkowym w Finlandii*, Studia Edukacyjne, 2019, 55: <https://doi.org/10.14746/se.2019.55.15>
Dunin-Wąsowicz, M., *Vademecum nauczyciela sześciolatków*, Warszawa 1980.

¹⁷ L. Kataryńczuk-Mania, *Muzyczny aspekt kształcenia nauczycieli*, s. 221-222.

- Gandzel A., *Dydaktyczne aspekty przedszkolnej edukacji muzycznej*, Roczniki Pedagogiczne, 2015, 7(43), 2.
- Kataryńczuk-Mania L., *Muzyczny aspekt kształcenia nauczycieli wychowania przedszkolnego*, Wartości w Muzyce, 2009, 2.
- Pękala A., *Wykorzystanie metody aktywnego słuchania w rozwijaniu aktywności twórczej dzieci w wieku przedszkolnym*, Edukacja-Technika-Informatyka, 2017, 4, 22.
- Rogalska U., *Specyfika wychowania muzycznego dzieci 6-letnich w przedszkolu*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy, 1980, 4.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej [<https://podstawaprogramowa.pl/Przedszkole>, dostęp: 6.09.2020].
- Smoczyńska-Nachtman U., *Umuzycznienie*, [w:] *Vademecum nauczyciela sześciolatek*, red. M. Dunin-Wąsowicz, Warszawa 1980.
- Smoczyńska-Nachtman U., *Rozśpiewane przedszkole*, Warszawa 1982.
- Smoczyńska-Nachtman U., *Muzyka dla dzieci*, Warszawa 1992.
- Suświłło M., *Psychopedagogiczne uwarunkowania wczesnej edukacji muzycznej*, Olsztyn 2011.
- Tarczyński J., *Metoda aktywnego słuchania muzyki według Batii Strauss*, Wychowanie Muzyczne w Szkole, 2000, 2-3.
- Trzcionka-Wieczorek A., *Aktywność muzyczna dzieci w środowisku przedszkolnym – refleksje z prowadzonych badań*, Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna, 2017, 5, 2/1, 10/1.
- Wolińska E., *Rola zajęć umuzyczniających w rozwoju dziecka*, Konteksty Pedagogiczne, 2017, 1(8).
- Żyłka K., *Praktyczne wykorzystanie metody aktywnego słuchania muzyki w szkole podstawowej według Batii Strauss*, Nauczyciel i Szkoła, 2001, 3-4, 28.